



دشتیار

شرکت کشاورزی

تولید و تأمین عمده بذر و نهال اصلاح شده

Email : iran_dashtyar@yahoo.com



مرزنجوش یا مرزنگوش



Origanum sp.

از خانواده (نعنا): *Labiatae*



نشریه تحقیقی ترویجی شماره ۱۹

اصفهان، خیابان هشت بهشت شرقی، جنب مجتمع تجاری بهشت پلاک ۸۸۲

تلفن: ۰۲۱۸۷۶۴۴۱۱۱ - ۰۲۱۳۱۱۳۷۲۶۸ - ۰۲۱۳۱۱۳۷۲۶۸

مرزنجوش از گیاهان دارویی است که خود را با شرایط متفاوت محیط زندگی در نواحی مختلف انطباق داده است. این گیاه از تیره نعنا و یکساله تا پایا است. در نواحی گرم به صورت پایا، در منطقه مدیترانه به صورت گیاهی دو ساله و در نواحی معتدل به صورت گیاه یکساله رشد می کند. مانند بسیاری از گیاهان تیره نعنا تمام اندام های هوایی گیاه دارای تارهای غده ای است که اسانس مطبوعی از آنها متصاعد می گردد. برگها متقابل، دمبرگ دار، تخم مرغی یا بیضی شکل با گلهای کوچک به رنگهای سفید تا صورتی و سرخ که به صورت مجتمع و خوشه ای که بسته به شرایط زیست و نوع گونه از خرداد تا اواخر مرداد و حتی مهرماه ظاهر می شود. وزن هزار دانه از ۰/۹۵۲ تا ۰/۱۸۷ گرم و تعداد بذر در یک گرم از ۵۳۰۰ تا ۱۰۵۰۰ عدد می باشد که این میزان بستگی به نوع گونه دارد. استاندارد قوه نامیه حدود ۷۰٪ و دوام آن نیز طولانی می باشد. در ایران سه گونه مرزنجوش به صورت وحشی انتشار دارند:

۱- *origanum vulgare*

۲- *origanum strobilaceum*

۳- *origanum viride*

که جملگی در شمال کشور از حوالی حیران اردبیل، آستارا تا شهرستانهای مختلف گیلان و مازندران و به طرف شمال شرق استان گلستان مراوه تپه و تا حوالی بجنورد دیده می شود. در بازارهای تجارت و صادراتی دنیا از دو نوع مرزنجوش، یکی اهلی (یا اصلی) *O. Magorana* و دیگری وحشی *O. vulgare* نامبرده می شود. در این مقاله به معرفی گیاه **مرزنجوش ماژورانا** می پردازیم که کاربرد وسیع تری دارد. مرزنجوش ماژورانا گیاهی است به ارتفاع ۲۰ تا ۵۰ سانتیمتر ساقه مایل به قهوه ای راست کرکدار با برگهای متقابل، بیضی شکل انبوه، فاقد دندانه در دو سطح به رنگ نمدی خاکستری و دارای طعم و بوی بسیار قوی با گلهای کوچک سفید تا صورتی کم رنگ خوشه ای که گلها اغلب در تیر و مرداد و حتی مهر ماه ظاهر می شوند.

قسمت مورد استفاده:

برگ و سر شاخه های گلدار

ترکیبات شیمیایی:

دارای ترکیبات تاننی، ماده ای تلخ با اسانس فرار و مواد دیگری از جمله ماده ای با خواص گندزدایی است. اسانسی که با تقطیر با بخار آب به دست می آید زرد رنگ مایل به سبز و بویی مخصوص و طعمی ملایم دارد. ترکیب این اسانس بر حسب کشت در محیط های مختلف، متفاوت است و معمولاً دارای ۴۰٪ از ترپن ها به ویژه ترپنی ن (Terpinene)، ترپینئول، سابی ن (Sabinene) و مقدار زیادی مواد طبیعی است.

محیط شناسی و بررسی رویشگاه:

به نظر می رسد سرزمین اصلی این گیاهان حوزه دریای مدیترانه منطقه معتدله شمالی، آمریکا و احتمالاً "آفریقای شمالی (مصر و مراکش) بوده و همچنین خاور نزدیک باشد. بعضی محققین منشا اصلی آن را ایران ذکر کرده اند. انواع خودروی آن در اکثر نواحی معتدله، در چمنزارها و زمین های بایر رشد می کند.

روش تکثیر و زراعت:

روش های تکثیر این گیاه به وسیله بذر، قلمه زدن و یا کاشتن قطعات جوانه دار است.

تکثیر از طریق قلمه در اواخر شهریور ماه صورت می گیرد ولی کشت از طریق بذر می بایستی ابتدا در زمین خزانه انجام گرفته و پس از رشد اولیه، نشا حاصل به زمین اصلی منتقل گردد.

مرزنجوش نیاز به زمینی حاصلخیز، پوک و آفتابگیر دارد. اراضی شور، قلیایی ضعیف مناسب کشت نمی باشند. زمین های خزانه و کاشت نشا قبل از شخم را می بایستی سر فرصت با کود حیوانی کاملاً^۱ پوسیده و کود شیمیایی مخلوط، شخم زده و آماده کرد. زمان بذر کاری در خزانه از اوایل اسفند تا اواسط فروردین ماه است (مقدار بذر خالص ۱۲ کیلو در هکتار). رویش نهایی نشا تولید شده جهت انتقال به زمین اصلی، اوایل خرداد ماه می باشد.

نیاز کودی:

زمین اصلی که حداقل ۴۰ تن در هکتار کود دامی کاملاً^۱ پوسیده با آن مخلوط و آماده شده نیاز به ۲۰۰ تا ۴۰۰ کیلو کود ازته، ۳۰۰ تا ۴۰۰ کیلو سوپر فسفات، ۲۰۰ تا ۳۰۰ کیلو نمک پتاسیم ۴۰٪ دارد.

زمان گلدهی و برداشت محصول:

گلها از تیر تا اواخر مرداد ماه ظاهر گردیده و برداشت محصول قاعدتاً^۱ در نیمه دوم مرداد ماه صورت می گیرد. هر هکتار ۱/۶ تا ۲/۸ تن محصول خشک تجاری و به صورت محصول برگ، ۲/۸ تا ۴/۸ تن در هکتار بازدهی این گیاه است. محصول جمع شده را در دستگاه خشک کن در حرارت ۴۰ تا ۴۵ درجه سانتیگراد خشک کرده و در عدلهای کنفی ۵۰ کیلو گرمی بسته بندی و وارد بازار تجارت می کنند.

آفات، بیماری و علف هرز:

مهمترین موضوع در کشت مرزنجوش، مبارزه با علف هرز و نگهداری از زمین است. از اواسط اردیبهشت باید زمین را چندین بار دیسک یا کولتیواتر زد. قبل از کشت سمپاشی با تنوران، آلیپور، دورینول و پس از کشت با ونزار، پاتوران و آرزین اعمال می گردد. تا آنجایی که امکان دارد بایستی از به کار بردن مواد شیمیایی و علف کش ها در کشت گیاهان دارویی اجتناب کرد.

خواص:

اندام های هوایی گیاه دارای خواص درمانی متعدد از جمله باد شکن، معرق، نیرو دهنده، قاعده آور، آرام کننده، محرک اشتها، مقوی معده و قلب، التیام دهنده زخم ها، ضد تشنج و دردهای روماتیسمی، رفع میگرن و ناراحتی های تنفسی، بی خوابی و اعصاب است. نحوه مصرف به دو صورت دم کرده و استعمال خارجی است: دم کرده: ۵-۱۰ گرم پودر برگ خشک و یا ۲۵-۵۰ در هزار برگ تازه را در یک لیتر آب جوشیده به مدت ۱۵-۲۰ دقیقه دم کرده، صاف کرده و روزی ۲-۳ فنجان قبل از غذا مصرف می شود.

استعمال خارجی: به صورت اضافه کرده برگ خشک پودر شده در روغن زیتون و مالیدن به محل درد به صورت پماد و نیز غوطه ور شدن در وان حمام.

ضمناً^۱ برگ و گل برای معطر سازی غذاها از جمله در تهیه سوسیس، پیتزا و در صنعت عطر سازی و تهیه صابون های معطر استفاده فراوان دارد. در صنعت در فرمول الکلا Alcoolats و الکلاتور Alcoolature و ولتر استفاده بسیار دارد.

منابع:

- ۱- جاوید تاش، ایرج؛ کشت تا برداشت گیاه مرزنجوش، مؤسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع ۱۳۷۳
- ۲- دکتر صمصام شریعت، هادی؛ پرورش و تکثیر گیاهان دارویی، انتشارات مانی ۱۳۷۴
- ۳- دکتر احمد قهرمان، فلور ایران، جلد دوم- چهارم و ششم
- ۴- آرشیو اطلاعات تجربی و کاربردی بخش تولید و فرآوری گیاهان دارویی و صنعتی شرکت دشتیار